

Tiina Lampinen

ERITYISMESSU – HAASTE JA MAHDOLLISUUS KANTTORILLE

Tuomasmessun käytäntö kanttorin näkökulmasta

ERITYISMESSU – HAASTE JA MAHDOLLISUUS KANTTORILLE

Tuomasmessun käytäntö kanttorin näkökulmasta

Tiina Lampinen
Opinnäytetyö
Syksy 2016
Musiiikin koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Musiikin koulutusohjelma, kirkkomusiikin suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Tiina Lampinen

Opinnäytetyön nimi: Erityismessu – haaste ja mahdollisuus kanttorille. Tuomasmessun käytäntö kanttorin näkökulmasta.

Työn ohjaaja: Jouko Tötterström

Työn valmistuslukukausi ja -vuosi: Syksy 2016

Sivumäärä: sivut + liitteet 30+3

Erityismessut, kuten esimerkiksi Tuomasmessu, Metallimessu, Sateenkaarimessu, Gospelmessu ja Pop-messut ovat yleistyneet Suomessa evankelisluterilaisen kirkon piirissä. Nykykanttorin täytyy hallita useita erilaisia musiikin tyylejä unohtamatta perinteistä kirkkomusiikkia. Miten kanttorin aika, taidot ja resurssit riittävät kaikkeen tähän? Sain pienestä seurakunnasta kutsun valmistella musiikin Tuomasmessuun, joka on ollut siellä harvoin tarjolla. Koska olen saanut klassisen musiikin koulutuksen, ja gospelmusiikki on minulle vierasta, mietin ensin, riittävätkö taitoni, tietoni ja resurssini tähän huomioon ottaen sen, että kirkkomusiikin koulutukseni on keskittynyt lähinnä perinteiseen kirkkomusiikkiin ja taidemusiikkiin. Lopulta tartuin haastavaan työtarjoukseen. Opinnäytetyöni aihe nousi sekä käytännön tarpeesta että henkilökohtaisesta mielenkiinnosta ja opinhalusta sekä motivaatiosta tehdä jotakin muuta kuin perinteistä jumalanpalvelusmusiikkia.

Yksi osa opinäytetyötä oli Tuomasmessun valmistaminen, joka järjestettiin 16.10.2016 litin kirkossa. Siihen kuului Tuomasmessun musiikin suunnittelu, laulu- ja soitinryhmän kokoaminen, sovituksien ja sävellyksien tekeminen sekä nuotintaminen, kuoron ja soitinryhmän harjoittaminen, ohjelmalehden suunnittelu ja valmistaminen, toimiminen kuoronjohtajana ja esilaulajana. Kirjallisessa osuudessani tutustutaan Tuomasmessun historiaan, nykyisyyteen, missioon, käytäntöön ja Tuomasmessun musiikkiin gospelista Taizé-lauluihin. Kyselytutkimuksessa perehdytään siihen, miten kanttorit työstävät Tuomasmessua ja miten he kokevat sen.

Tuomasmessu ja yleensä erityismessut herättävät hyvin erilaisia tunteita niin seurakuntalaisissa kuin kirkon työntekijöissäkin. Oletin alunperin, että seurakuntalaisten olisi vaikea lähteä mukaan harvoin litissä esiintyvään uudenlaiseen messuun, mutta olin väärässä. Seurakuntalaiset lauloivat rohkeammin mukana kuin perinteisessä jumalanpalveluksessa sekä olivat aktiivisesti mukana eri esirukouksessa. Palaute seurakuntalaisilta oli innostavaa ja positiivista. Toivon tämän opinäytetyöni tuovan kaikille kirkkomusiikoille uskallusta heittäytyä uuteen ja erilaiseen sekä tutustua juuri nimenomaan Tuomasmessuun. Videotalliointi Tuomasmessusta litin kirkossa on katsottaviasa tämän linkin välityksellä <https://youtu.be/jtoITnZ-III>. Lisäksi liitteinä ovat osa ohjelmalehtisestä sekä muutama sävellykseni messua varten. Monelta kanttorilta löytyy varmasti pöytälaatikostaan itse räätälöityjä sovituksia ja sävellyksiä erityismessuja varten. Kehittämisen arvoista olisi jo valmiiden musiikillisten materiaalien saattaminen yhteiseen käyttöön.

Asiasanat: messut, kirkkomusiikki, sovittaminen, gospelmusiikki.

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme, Option of Musician, Church Music

Author: Tiina Lampinen

Title of thesis: Special Service as Challenge and Opportunity for a Cantor. Practice of St. Thomas service from a cantor's point of view.

Supervisor: Jouko Tötterström

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2016 Number of pages: 30+3

Special services, like St. Thomas service, Metal, Rainbow, Gospel and Pop services have become more common in Finland's Evangelical Lutheran church. A modern cantor must control various musical styles besides traditional church music. Does a cantor have time, skills and resources for all this? I received a request from a small parish to prepare music to St. Thomas-service which is rarely performed there. As having classical music training and gospel music being a little known, I thought first, whether I have enough skills and resources for this considering my training has concentrated mainly on traditional church music and classical European music. Finally I picked up the challenging work offer. The subject of my thesis was chosen both due to a practical need and to personal interest and willing to learn and do something different from traditional service music.

Part of the thesis was preparing a St. Thomas service performed on 16th October 2016, at the church of Iitti. The preparation included planning of the music, assembling the vocal and instrumental ensembles, arranging, composing, exercising the choir and band, planning and making the program journal, leading the choir and working as a foresinger. In the literary part I oriented to the history, present, mission and practice of St. Thomas service from gospel to Taizé songs. In the questionnaires I familiarized with the cantors' working flow and their experiences of the service.

St. Thomas service and special services in general raise very different feelings among the congregation and the staff. At first I assumed that it would be difficult for the parish to come along to a new kind of service, seldom performed in Iitti, but I was wrong. During the service people felt free to sing and took an active role in the different intercessions. The feedback was inspiring and positive. I hope that this thesis encourages all church musicians to throw themselves to something new and study especially St. Thomas service. The attachments include a live performance at Iitti church, all my arrangements and compositions made for the service and a working plan including facts that have to be taken in to consideration when planning a St. Thomas service. Self-made arrangements for special services are surely found in many cantors' desk drawer. To get the already existing musical material to common use would be worth developing.

Keywords: church services, church music, music arranging, gospel.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	6
2 AVARAKATSEINEN MESSU	7
2.1 Historia ja nykyisyys	7
2.2 Missio	8
3 TUOMASMESSUN MUSIIKKI	10
3.1 Messun musiikillinen rakenne.....	10
3.2 Liturginen musiikki	11
3.3 Messun musiikillinen materiaali	12
3.4 Taizé-yhteisö ja Taizé-laulut.....	13
3.5 Anna-Maija Raittila	14
4 TUOMASMESSUN VALMISTAMINEN	16
4.1 Ohjelmiston suunnittelu ja esiintyjien valinta	16
4.2 Materiaalin työstäminen	17
4.3 Tuomasmessun harjoittaminen ja esitys.....	18
4.4 Havaintoja ja yhteenveto Tuomasmessusta	18
5 KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET	21
6 POHDINTA.....	25
LÄHTEET	28
LIITEET	31

1 JOHDANTO

Kristillisen maailman jumalanpalveluskaava periytyy jo alkukristillisestä maailmasta Rooman vallan ajalta. Vuosisatojen kuluessa se on säilyttänyt muotonsa enemmän tai vähemmän samanlaisena katolisessa, ortodoksisessa ja protestanttisessa kirkkokulttuurissa. Varhaiskristillisistä ajoista lähtien ehtoollisjumalanpalvelus on ollut keskeisin jumalanpalvelustyyppi. Jumalanpalvelusteksteistä ja lauluista vanhimpia ovat Herran rauha -toivotukset, esirukoukset, Isä meidän -rukous ja Jumalan karitsa -hymni. (Evl.fi, viitattu 30.12.2016.)

Luterilainen kirkko on näistä vähiten konservatiivisena mahdollistanut erilaiset kokeillut jumalanpalveluselämässä. Suomessa jumalanpalvelusta uudistettiin 2000-luvun alussa. Uudistuksessa on annettu tilaa vaihtelulle ja paikallisille piirteille sekä jumalanpalvelusmusiikkia on uudistettu. Varsinkin kaupunkiseurakunnat tarjoavat nykyään suuren määrän osallistumismahdollisuuksia erilaisiin erityisjumalanpalveluksiin. Esimerkkeinä ovat jo hyvin jalansijaa saaneet perhemessu, joka on lapsiperheille tarkoitettu jumalanpalvelus, sekä nuortenmessu, jossa messua toteutetaan rennommalla otteella ottamalla mukaan virsien lisäksi gospelmusiikkia. (Jumalanpalveluksen opas 2009, 35–38.)

Tuoreimpina tulokkaina mainittakoon Tuomasmessu, jossa korostetaan rukousta ja musiikkia, sateenkaarimessu, joka on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen messu, afrikkalainen gospelmessu rytmikkäisine musiikkeineen ja hiljaisuuden messu, ilman musiikkia. Näitä kaikkia erityismessuja yhdistää se, että seurakuntalaiset pääsevät osallistumaan toteuttamiseen. (Evl.fi, viitattu 4.11.2016.)

Teen opinäytetyöni Tuomasmessusta ja sivuan niitä haasteita ja mahdollisuuksia kanttorin näkökulmasta, joita erikoismessut tuovat. Riittävätkö tavallisen kanttorin resurssit, taito ja into kaikkeen tähän monipuoliseen musiikkielämään, mitä seurakunnat tarjoavat? Itselleni, klassisen musiikkikoulutuksen saaneena, erityismessujen musiikkityyli on myös oppimisen paikka. Keskityn näistä erityismessuista nimenomaan Tuomasmessuun. Valmistelin Tuomasmessun musiikin litin seurakuntaan 16.10.2016.

2 AVARAKATSEINEN MESSU

Tuomasmessu on avarakatseinen luterilainen jumalanpalvelus, Suomen eniten puhuttava vaihtoehtojumalanpalvelus. Sen symboliikassa ja liturgiikassa yhdistyvät rukous, arjessa kiinni oleva hengellisyys, kirkon perinteet, gospel-tyyppinen hengellinen rytmimusiikki ja vapaaehtoisten maallikoiden rooli. Tuomasmessu yhdistää eri lailla ajattelevia kristittyjä rohkaisten armahtavaan uskoon. Messun tarkoituksena on tarjota helposti lähestyttävä paikka kaikille, jotka kaipaavat Jumalaa, hakevat yhteyttä toisiin uskoviin ja etsivät tuoretta kristinuskon tulkintaa. Tuomasmessu kutsuu ihmisiä elämäntapaan, jossa ihmisen elämän perusasenteena on rukous. Messu perustuu vapaaehtoisten maallikoiden työpanokseen. Siinä on mukana esirukoilijoita, sivaalittarien rakentajia, ehtoollisavustajia, juontaja, musiikinjohtaja, laulajia sekä soittajia. Messua valmistellaan yhdessä rukoillen ja kovaa työtä tehden. Seurakunnasta mukana ovat liturgi ja usein myös kanttori, joka toimii musiikinjohtajana. Tuomasmessua valmistaessa laitetaan käytäntöön jumalanpalveluksen teologian periaate: subjektina pyhän messun viettämisessä on Jumalan kansa. (Telaranta 1993, 27–31.)

Messun nimi tulee Jeesuksen opetuslapselta Tuomakselta, joka muistetaan hänen kyselevästä tavastaan etsiä yhteyttä Jumalaan. Messu pyrkii näin viestittämään helppoa lähestyttävyyttä. (Tuomasyhteisö.fi 2016, viitattu 14.11.2016; Mäkeläinen 2008.).

Raamatun mukaan Tuomas sanoi Jeesukselle: ”Herra, me emme tiedä minne sinä menet? Kuinka voisimme tuntea tien?” Jeesus vastasi: ”Minä olen tie, totuus ja elämä. Kukaan ei pääse Isän luo muutoin kuin minun kauttani.” (Raamattu 2007, Joh. 14: 5–7.)

2.1 Historia ja nykyisyys

1980-luvun lopussa Olli Valtonen, Miikka Ruokanen sekä 40 muuta helsinkiläistä alkoivat rakentamaan uutta erilaista vaihtoehtoista kaupunkilaista jumalanpalvelusyhteisöä. Tavoitteena oli löytää hengellinen yhteisö, jossa jokainen tuntisi kuuluvansa Jumalan kansaan, yhteisöön, jonka tunnuksena on keskinäinen rakkaus. Ensimmäisessä kokouksessa 19.11.1987 valittiin työvaliokunta, jonka piti konkretisoida ideat ja ryhtyä toimenpiteisiin. Työryhmään kuuluivat Anna-Maija Raittila, Olli Valtonen, Miikka Ruokanen, Reijo Telaranta ja Ritva Halme. (Ruokanen 1993, 11–24.)

Ensimmäinen Tuomasmessu pidettiin 10.4.1988 Helsingissä. Sieltä se levisi nopeasti ympäri maailmaa. Tuomasmessu on saanut vaikutteita ortodoksisuuden lisäksi liturgisesta uudistusliikkeestä, kuten taizélaisuudesta, evankelikaalisuudesta ja karismaattisuudesta. Se on myöhemmin sulautunut osaksi ekumeenista liikettä. (Tuomasyhteisö.fi 2016, viitattu 14.11.2016.)

Monissa Suomen seurakunnissa vietetään nykyään Tuomasmessua säännöllisesti kirkkovuoden aikana. Edelläkävijänä on ollut Helsingin Mikael Agrigolan kirkko, jossa vietetään edelleen Tuomasmessua joka sunnuntai-ilta. Messun taustayhteisönä on toiminut vuodesta 1988 Tuomasmessun kannatusyhdistys ry, joka toimii nykyään nimellä Tuomasyhteisö. (Tuomasyhteisö.fi 2016, viitattu 14.11.2016.)

Messu on levinnyt myös moniin muihin Suomen kaupunkeihin ja ulkomaille. Toiminta on organisoitunut eri tavoin eri paikkaunnille. Turussa Tuomasmessuja järjestetään yhteistyössä Suomen liikemiesten lähetysliiton kanssa. (Missiomen.fi 2016, viitattu 14.11.2016). Esimerkiksi Tampereella, Lahdessa ja Oulussa ne ovat osa seurakuntayhtymän toimintaa. Suomen lisäksi Tuomasmessua vietetään muun muassa Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa, Islannissa, Saksassa ja Yhdysvalloissa. (Evl.fi 2016, viitattu 4.11.2016.)

2.2 Missio

Tuomasmessun missio on yhdistää eri tavoin ajattelevia kristittyjä ympäri maailman. Se haluaa olla niiden rinnalla, jotka etsivät sovintoa ja tuoretta kristinuskon tulkintaa. Tarkoituksena on tarjota matalan kynnyksen paikka kaikille Jumalaa kaipaaville tai toisiaan etsiville. (Tuomasyhteisö.fi 2016, viitattu 14.11.2016.)

Tuomasmessussa tärkeää on rehellisyys ja avoimuus. Ihmisiä rohkaistaan tuomaan messuun koko elämänsä todellisuus, rikkinäisyyksineen ja ahdistuksineen. Messun yhteydessä on mahdollisuus sielunhoitoon ja rikkiin, joka tapahtuu luontevalla tavalla liturgian yhteydessä. Tavoitteena on, että seurakuntalainen kohtaa toisen ihmisen, joka kuuntelee ja auttaa hetken ajan häntä kantamaan elämänsä taakkaa. (Joensuu 1993, 103.)

Rukousjakson aikana voi liikkua ympäri kirkkoa, kirjoittaa oman rukouksen esirukoukseen, tai keskustella joku vapaaehtoisesta tai papin kanssa. Näin voi tuoda oman elämäntilanteensa

messuun mukaan. Tuomasmessun liturgia on perinteinen, mutta tuore. Messussa kulkee ikäänkuin kaksi kieltä: liturginen kieli ja arkikieli. Vapaaehtoisilla on mahdollisuus olla mukana. Rikas musiikki on Tuomasmessun tärkeimpiä innoittajia. (Tuomasyhteisö.fi 2016, viitattu 14.11.2016.)

3 TUOMASMESSUN MUSIIKKI

Yksi Tuomasmessun keskeisistä tekijöistä on musiikki. Musiikki on monipuolista ja tuoretta sekä vaikuttaa messun tunnelmaan ja ilmapiiriin. Tuomasmessun musiikin painopiste on kevyessä musiikissa. Tilaa annetaan myös klassiselle musiikille, Taizé-laululle, perinteisille virsille sekä instrumentaalimusiikille. Musiikkivalintoihin vaikuttavat niin kirkkovuoden ajankohta kuin käytettävissä olevat resurssit sekä johtavan muusikon oma tyyli. Avainasemassa musiikissa on seurakunnan osallistuminen siihen. Lauluvalinnoilla ja kansanomaisilla sovituksilla innostetaan osallistujia rohkeasti mukaan musisoimaan. Seurakunnan laulua tukevat Tuomaskuoro, esilaulajat ja soitinyhtye. (Laaksonen 1993, 42–45).

Tuomasmusiikissa tärkeää on kunnioittaa laulun tai virren omaa luonnetta musiikillista tuoreutta unohtamatta. Musiikinjohtajien ja soitinyhtyeiden vaihtuvuuden vuoksi musiikki on persoonallista, erilaista ja ainutlaatuista joka kerta. Suurimmissa kaupungeissa ja seurakunnissa, joissa on enemmän resursseja järjestää Tuomasmessuja, kokoonpanot musisointiin voivat vaihdella puhallinorkesterista jazzyhtyeeseen tai jousikvartetista rockbändiin. Tuomasmessussa käytetään ennakkoluulottomasti monenlaisia musiikkityylejä ja esityskokoonpanoja, vaikka peruskaava ja rakenne ovat toimineet suunnilleen samalla tavalla jo 25 vuotta. (Tuomasyhteisö.fi 2016, viitattu 14.11.2016.)

Musiikin tyylistä ja luonteesta johtuen myös äänentoistoon tulee kiinnittää riittävästi huomiota. Erilaiset kokoonpanot sekä lauluyhtyeen moniääninen laulu vaativat ammattimaista perehtymistä miksauskeeseen. (Laaksonen 1993, 44–45.)

3.1 Messun musiikillinen rakenne

Erityisen suurta huomiota tulee kiinnittää messun alkulaulun valintaan ja toteutukseen. Sen aikana kirkossa on kulkue. Alkulaulu on kulminaatiokohta, joka johdattaa tunnelmaan sekä Jumalan kansan juhlaan, messuun. (Laaksonen, 1993, 47.) Kiitoslaulu sijoittuu synninpäästön ja rukousjakson väliin. Kiitoslaulun ei tule olla liian raju, vaan mielummin pidättyväinen. Se on seurakunnan vastaus liturgin lausumaan synninpäästöön ja muistuttaa, että kiitos nousee nöyryydestä. (Laaksonen 1993, 47.)

Rukousjakson musiikin tulee tukea rukousta. Musiikkia valittaessa tulee muistaa, että rukous voi olla pyyntöä, kiitosta ja luottamusta. Musiikin tulee palvella rukousta. Rukousjakson aikana voidaan laulaa yhteislauluja. Myöskin esitettävä musiikki sopii tilanteen luonteeseen. (Laaksonen 1993, 48.) Päivän virsi vie seurakunnan raamatun teksteihin. Tässä kohtaa voidaan käyttää graduaalivirttä tai jotakin muuta laulua, joka sopii päivän teksteihin ja aiheeseen. (Laaksonen 1993, 48.) Kolehtivirren tai laulun valinnassa vallitsee vapaus. Se voi olla sävyltään ja tunnelmaltaan hyvin monenlainen. Musiikinjohtaja voi tuoda tässä kohdin mukaan jotain, joka täydentää musiikillisesti messua tai jotain, joka vielä puuttuu. (Laaksonen 1993, 48–49.)

Ehtoollismusiikki on verrannollinen rukousjakson musiikkiin. Se voi olla osallistuvaa tai esitettävää. Ehtoollismusiikin tulee olla tyylikästä ja asiallista, koska ehtoollinen on monelle ihmiselle herkkä asia. Musiikki voi tässä tapauksessa ilmentää kiitollisuutta, yhteyttä, iloa, kaipausta, luottamusta ja toivoa. Tärkeää ovat laulujen tekstit, mutta myös musiikillinen tunnelma. (Laaksonen 1993, 49.) Loppulaulun tulisi olla turvallinen, kiitollinen, vakuuttava, hoitava ja voimaa antava, koska se lähettää seurakuntalaiset takaisin arkimaailmaan. Alku- niinkuin loppulaulukin liittyvät kulkueeseen. Siksi niiden tulisi olla seurakunnalle tuttuja ja helposti laulettavia. (Laaksonen 1993, 49.)

3.2 Liturginen musiikki

Liturgisen musiikin lähtökohtana ovat Tuomasmessussa teksti, asiasisältö ja tunnetila. Koska päiväjumalanpalveluksen musiikki on koettu usein etäännyttävänä ja vieraana, Tuomasmessuun on pyritty luomaan uudenlaista liturgista musiikkia, joka tulee lähelle tavallisten ihmisten suosimaa musiikkia. Näin sen toivotaan tukevan seurakunnan aktiivista osallistumista ja ymmärrystä liturgiseen lauluun. (Laaksonen 1993, 50.)

Tuomasmessun vuorolaulut ovat sävyltään rauhallisia, mutta silti valoisia. Koska ikivanhojen varhaiskirkon ajoilta syntyneiden vuorolaulujen tarkoitus ja merkitys jää usein nykyihmiselle vieraaksi ja käsittämättömäksi, on tärkeää että musiikillinen toteutus on sellainen, että se omalta osaltaan helpottaa niiden ymmärtämistä. Tärkeää on myös, että vuorolaulut on helposti laulettavia jokaiselle seurakuntalaiselle. (Laaksonen 1993, 50.)

Monelle Tuomasmessun kävijälle *Pyhä*-hymni on messun musiikillinen huippukohta. Se poikkeaa muusta liturgiasta riemukkaana, nopeatempoisena ylistyksenä ja on sidoksissa ehtoollisliturgiaan.

Jumalan Karitsa on myös ylistyshymni, mutta sen luonne poikkeaa täysin Pyhä-hymnistä. Se muistuttaa Kristuksen kärsimyksestä, sillä hän uhraa itsensä meidän kaikkien tähden. (Laaksonen 1993, 51.)

3.3 Messun musiikillinen materiaali

Tuomasmessua varten on kolme omaa laulukirjaa, joista Petri Laaksosen toimittama **Messulauluja** (1997) on kattava kokoelma hengellisiä lauluja. Kokoelmassa on mukana myös Taizé-lauluja sekä uutta kansainvälistä materiaalia. Rikas lauluvalikoima mahdollistaa kirjan käytön virsikirjan rinnalla sunnuntaimessusta nuorten iltoihin. Laulut on jaoteltu virsikirjan ja messun rakenteen mukaan. Kirjan lopussa on Tuomasmessun kaava, joka avaa monipuolisia mahdollisuuksia messun toteuttamiselle. Liturgiset melodiat ovat tehneet Petri Laaksonen ja Veikko Rauhanniemi. (Laaksonen 1997, 3.)

Uusia messulauluja (2006) jatkaa edeltäjänsä tyyliä ja sisältää lähes 100 uutta sävelmää, sekä 30 laulua ensimmäisestä messulaulukirjasta. Messulauluja voidaan laulaa yksinään tai yhteislauluina tai moniäänisesti kuorojen ja lauluyhtyeiden kanssa. Laulut on varustettu sointumerkein ja useimpiin lauluihin on tehty kaksi-neliääninen laulusovitus. Joissakin lauluissa on mukana soitinintro ja obligato. Tekijänä ovat Mikko Seppänen, Inna Vintturi ja Antti Vuori. (Valomerkki.fi 5.12.2006, viitattu 14.11.2016.)

Tuomaslauluja (1991) on niin ikään Petri Laaksosen toimittama kirja. Kirjassa on noin 130 gospel-henkistä laulua, Lauluihin on laadittu runsaasti sekä valmiita että esimerkinomaisia sovituksia. Laulusovitukset on pääosin tehnyt Petri Laaksonen ja rytmisovitukset Jussi Kivimäki. (Kerola & Laaksonen 1991, esipuhe.)

Materiaalia on siis saatavilla. Suurimmissa kaupungeissa ja seurakunnissa Tuomaskuoro on suuri ja laulajien sekä soittajien taitotaso on yleensä korkea. Silloin valmiit kirjassa olevat sovitukset toimivat. Pienemmillä paikkakunnilla, joissa kuorolaisten määrä on vähäisempi ja osaamisen taso on ehkä matalampi, kanttorin täytyy taitavasti osata soveltaa ja mahdollisesti itse sovittaa tai säveltää musiikkia Tuomasmessuun. Taitoa ja aikaa vaativaa on myös sovittaa kyseistä musiikkia erilaisille soitinyhtyeille, sillä soitinkokoonpano ei koskaan ole vakio.

3.4 Taizé-yhteisö ja Taizé-laulut

Taizé-yhteisö on kansainvälinen, monikulttuurinen yhteisö. Se syntyi Etelä-Ranskassa Burgundissa. Sen perustajajäsen on Roger Schutz-Marsauch, veli Roger, joka perusti yhteisön 1940. Taizé-yhteisöön kuuluu nykyisin yli 100 veljeä. Veljet edustavat eri tunnustuskuntia ja omalla esimerkillään kertovat yhteydestä kristittyjen välillä. Tämä on konkreettinen merkki sovinnosta jakautuneen kristikunnan ja eri kansojen välillä. (Taizé-lauluja 2005, esipuhe.)

Veli Roger sanoo kirjassaan: "Tämä on yhteisö, jossa sydämen hyvyys ja yksinkertaisuus ovat kaikkein keskeisintä." (Schutz-Marsauch 2006, 3.)

Suomessa Taizén yhteisöstä kiinnostuttiin 1970-luvulla. Teologi, kääntäjä ja runoilija Anna-Maija Raittila teki Taizé-liikettä tunnetuksi. Taizé-laulut ovat nykyisin tärkeässä osassa Suomessa esitettävässä hengellisessä musiikissa, varsinkin Tuomasmessussa. (Taizé.fr/fi 13.8.2012, viitattu 14.11.2016.)

Ekumeeninen yhteisö on tunnettu rukouslauluistaan. Kristityt laulavat niitä ympäri maailmaa yli kieli- ja kirkkokunta rajojen. Lauluissa rukoillaan yhdessä omasta ja toisten ihmisten puolesta. Laulut yhdistävät lähimmäisiä rukouksen kautta köyhydessä eläviin, sodan runtelemiin, syrjäytyneisiin ja heikko-osaisimpiin ihmisiin. Laulut kutsuvat ylistykseen, palvontaan sekä pyytämään rauhaa ja Pyhää Henkeä elämäämme ja maailmaamme. (Taizén rukouslauluja 2005, esipuhe.)

Laulettu rukous on erittäin syvällinen tapa antautua etsimään Jumalaa sekä yhdessä että henkilökohtaisesti. Nämä valoisat ja yksinkertaiset sävelmät sanoineen aukeavat meille laulun aikana. Ne menevät syväälle sisimpäämme ja vievät meidät kuuntelemaan hiljaisuuteen. (Raittila 1983, 81)

Taizé-laulut kerrataan ja toistetaan liturgiassa useita kertoja. Erityisesti Hallelujat ja Kyriet sopivat rytmittämään psalmeja ja esirukousta. Joissakin lauluissa on solistin laulama osuus. Soolomelodioiden sanoina käytetään rukouksia ja psalmitekstejä. Rukouslaulut sopivat hyvin retriitteihin. Niitä voidaan käyttää myös hartaushetkissä ja jumalanpalveluksissa. Erityisen tutuksi Taizé-laulut ovat tulleet Tuomasmessussa, jossa niitä on käytetty jo 1980-luvun lopusta lähtien.

(Raittila 1996, esipuhe)

Messun musiikkia suunniteltaessa kanttori voi rikastuttaa seurakunnan musiikkielämää rakentamalla musiikin ja liturgian esimerkiksi Taizé-lauluihin perustuen tai käyttäen niitä yhdessä perinteisten virsien ja hengellisten laulujen lomassa (Raittila 1996, esipuhe.)

Vuonna 1996 julkaistiin Anna-Maija Raittilan suomentama vihko **Taizén-lauluja ja rukouksia**. Lauluihin on laadittu runsaasti sekä valmiita että esimerkinomaisia sovituksia. Laulusovitukset on pääosin tehnyt Petri Laaksonen ja rytmisovitukset Jussi Kivimäki. (Raittila 1996, esipuhe.)

Vuonna 2005 julkaistiin **Rukouslauluja**, joka sisältää 102 rukouslaulua neliäänisin kuorosovituksin (Rukouslauluja 2005, esipuhe.)

2012 julkaistiin **Lauluja**, jossa on 143 liikeen parissa syntynyttä, hiljentymään kutsuvaa laulua. Mukana on myös ennen julkaisematonta materiaalia, sekä kaikkiin kappaleisiin neliääninen kuorosovitus. (Taizén lauluja 2012, esipuhe.)

3.5 Anna-Maija Raittila

Anna-Maija Raittila (1928-2012) on tunnettu evankelisluterilaisen kirkon piirissä kirjailijana, runoilijana ja virsien sanoittajana. Hän opiskeli teologiaa ja toimi uskonnon ja psykologian opettajana. Vuodesta 1967 hän toimi suomentajana ja kirjailijana, sekä 1980-luvulta alkaen myös retriittien kouluttajana ja ohjaajana. Raittila sai lapsuudessaan hyvin uskonnollisen kasvatuksen lestadiolaisperheessä. Maailmankuva muuttui, kun hän pääsi yliopistoon opiskelemaan teologiaa. Hän kiinnostui sellaisesta hengellisyydestä, joka yhdistäisi ihmisiä, eikä rajaisi ketään pois. Raittila tutustui Taizé-liikkeeseen ja 1970-luvulta asti hän on osaltaan tehnyt tunnetuksi tämän ekumeenisen yhteisön ajatuksia Suomessa. (Sommar 8.10.2015. Hiljaisuuden lähettiläs Anna-Maija Raittila, viitattu 14.11.2016.)

Virsirunouden ja kirjallisuuden lisäksi Raittila on elämäntyönään juurruttanut suomalaiseen luterilaisuuteen yhteisöllisen elämäntavan, jossa kunnioitetaan kirkkojen yhteistä hengellistä perinnettä. Tämän työn tuloksena ovat syntyneet esimerkiksi hiljaisuuden retriitit ja Tuomasmessu. (Halonen 13.4.2011, viitattu 14.11.2016.)

Raittila itse sanoo Tuomasmessusta seuraavaa:

Tuomasmessu on rukoileva messu. Messua valmistellaan rukoillen ja itse messussa on sijaa monenlaiselle rukoukselle. Yksi Tuomasmessun erityispiirteistä on laaja ja moni-ilmeinen esirukousosa. Myös messun loputtua rukous jatkuu. Erityisesti messun ympärille syntyneet rukoussolut kantavat tuomaskansaa rukouksiin. Mutta vielä enemmän: koko messu kutsuu elämäntapaan, jossa rukous saa muodostua ihmisen elämän perusasenteeksi. (Raittila 1993,74.)

4 TUOMASMESSUN VALMISTAMINEN

Keskustelin kesällä 2014 litin seurakunnan seurakuntapastorin kanssa erityismessuista ja Tuomasmessusta. Hän toivoi kovasti littiin tehtäväksi Tuomasmessua. Asia jäi alitajuntaani vaivaamaan. Kun aloin pohtimaan opinnäytetyöni aihetta, palasin aina takaisin Tuomasmessun ideointiin. Syyskuussa 2015 sovimme seurakuntapastorin ja kappalaisen kanssa palaverissa, että lähdän suunnittelemaan Tuomasmessun musiikkia litin seurakuntaan. Päätimme ajankohdaksi 16.10.2016. Tapasimme uudelleen saman asian tiimoilta syyskuussa 2016, jolloin suunnittelimme yhdessä Tuomasmessun kaavaa ja käytäntöä.

4.1 Ohjelmiston suunnittelu ja esiintyjien valinta

Aloitin musiikkikappaleitten valitsemisen Tuomasmessuun keväällä 2016. Olin käynyt sitä ennen kuuntelemassa Lahden seurakunnassa useita Tuomasmessuja, jotta saisin osviittaa musiikkivalinnoista. Kriteereinäni oli käyttää messussa tuomasmessulaulukirjasta valittuja lauluja, tunnettuja Suomi-gospel-kappaleita, taize-lauluja sekä perinteisiä virsiä. Tuomasmessun yksi ideoista on rikas musiikki ja yhdessä laulaminen. Halusin laulujen olevan suhteellisen tuttuja seurakunnalle, varsinkin kun Tuomasmessu on aika tuntematon ja harvoin tarjolla ollut jumalanpalvelusmuoto litin seurakunnassa. Koska oletan, että Tuomasmessuun tehdyt Petri Laaksosen liturgiat ovat seurakuntalaisille vieraita, oli mielekästä seurakunnan motivation ylläpitämiseksi ottaa mukaan tuttua materiaalia yhteislaulujen muodossa.

Koska en ole vakituksessa työsuhteessa litin seurakunnassa, Tuomaslaulu-yhtyeen ja soittajien saaminen messuun aiheutti hieman päänvaivaa. Isommissa seurakunnissa on yleensä olemassa Tuomaskuoro tai joku muu pienempi laulu-yhtye. Kanttori tietää silloin millainen kokoonpano on ja minkä tasoiselle yhtyeelle lauluja valitaan sekä työstetään. Materiaaliakin on yleensä jo valmiina. Oli vaikea löytää yhtäkkiä seurakunnasta laulu-yhtye ja yhteinen sopiva harjoittelu-aika. Niinpä päädyin rakentamaan laulu-yhtyeen oppilaistani, jotka opiskelevat Lahden konservatoriossa ammattiopinnoissa. Kokosin laulu-yhtyeen, jonka nimeksi tuli Lahden konservatorion Tuomaslaulajat. Kokoonpanossa on kolme sopraanoa, kolme alttoa, kaksi tenoria ja yksi basso. Soitinyhtyeeksi sain oman perheeni muusikot. Kokoonpanossa on piano, sähköbasso, lyömäsoittimet ja rummut.

4.2 Materiaalin työstäminen

Tuomasmessulaulukirjoissa ja Nuoren seurakunnan veisukirjassa on joihinkin lauluihin valmiiksi neliaäniset sovitukset. Olin ajatellut lauluyhtyeeni kolmiääniseksi, koska yhtyeessä oli vain kolme miesääntä. Lisäksi yritin rakentaa messun musiikin niin, että seurakunta pystyy olemaan mahdollisimman helposti yhteislauluissa mukana ja heille on tukea kuorosta. Kolmiäänisiä sovituksia ei ollut saatavilla, joten sovitin itse laulut sopiviksi lauluyhtyeelleni.

Kolmiäänisen laulun sovittaminen on paljon työläämpää ja haastavampaa kuin neliaänisen. Oikea äänenkuljetus ja äänien asettelu on todella tärkeää. Oman haasteensa antaa sävellajin valitseminen. Sävellaji ei saa olla liian korkea seurakunnalle laulettavaksi. Tämä tuo taas ongelman altojen stemmaan, josta tulee näin ollen aika matala ja siksi vaikeasti laulettava sekä huonosti kuuluva. Ratkaisin asian nostamalla noin sävelaskeleen kaikkien laulujen sävellajia laulukirjaan kirjoitetusta sävellajista. Ammattitaitoinen bändi soitti sointumerkeistä ottaen huomioon kaikki lauluäänten stemmat ja oikean äänenkuljetuksen.

Sovitin yhteensä kahdeksan laulua. Neljässä laulussa a-osa lauletaan yksiaänisesti seurakunnan kanssa ja b-osan lauluyhtye laulaa äänissä. Kahdessa lauluista on mukana solisti. Soitinyhtye on näissä kaikissa mukana. Lisäksi sovitin vielä kaksi a cappella -tyylistä laulua lauluyhtyeelle. Piano tukee osittain laulua ja seurakunta on mukana laulaen melodiaa. Perinteisiä virsiä oli kaksi kappaletta ja ne laulettiin yksiaänisesti lauluyhtyeen ja seurakunnan kanssa.

Sävelsin messuun *Uskontunnustus*-nimisen kappaleen sekä kaksi instrumentaalikappaletta, *Antakaa lasten tulla minun tyköni* ja *Kiittäkää Herraa iloiten*. *Uskontunnustus* on neliaäninen sävellys lauluyhtyeelle ja pianolle ja teksti on Anna-Maija Raittilan. Messussa se laulettiin heti *Uskontunnustuksen* jälkeen ikäänkuin ylistyksenä. *Antakaa lasten tulla minun tyköni* on tehty ehtoollismusiikiksi. Kokoonpanona on huilu ja piano. *Kiittäkää Herraa iloiten* on tarkoitettu Tuomasmessun loppumusiikiksi. Kokoonpanona on piano, sähköbasso, rummut ja lyömäsoittimia. Erikseen mainitsen vielä Lasse Mårtensonin upean kappaleen *Jumala rakastaa maailmaa*. Sovitin sen bändille ja lauluyhtyeelle. Halusin tähän kappaleeseen mukaan jotain ihan erilaista, joten kirjoitin sovitukseen patarummut, jotka mielestäni sopivat erittäin hyvin myös jakamaan taiterajan. Kappale on mielestäni yhtäaikaan sekä erittäin herkkä että vahva. Ensimmäisen ja viimeisen säikeistön halusinkin tempoltaan rubatomaiseksi.

Sovittamis- ja säveltämisprojektin jälkeen tein ohjelmalehtisen, jossa oli messun kulku, liturgiat nuotinnettuna ja laulujen sanat. Sovittamiseen, säveltämiseen, suunnitteluun, soitin- ja lauluryhmän kokoamiseen, ohjelmalehtisen tekemiseen, nuotintamiseen sekä harjoittamiseen kului aikaa useampia kuukausia.

4.3 Tuomasmessun harjoittaminen ja esitys

Tapasin laulajat harjoitusten merkeissä neljä kertaa. Soitinyhtyeen kanssa harjoittelimme yhteensä kuusi kertaa, kaksi kertaa ilman laulajia ja neljä kertaa yhdessä laulajien kanssa. Opiskelijat ovat hyviä prima vista laulajia sekä harjoittelivat kotityönä itsenäisesti stemmansa. Kolmen harjoituksen aikana keskityimme eniten sävelpuhtauteen, fraseeraukseen, hengityspaikkoihin, musiikin luonteeseen sekä käytännön seikkoihin, esimerkiksi introihin ja välisoittoihin. Lisäksi kävimme läpi kaksi kertaa liturgiset osuudet, sekä messun kaavan ja järjestyksen.

Tuomasmessu on varsin harvinainen jumalanpalvelusmuoto litissä. Koska messun liturgiat eivät olleet papeillekaan aivan tuttuja, äänitin liturgiaosuudet itse laulaen ja soittaen heille harjoittelumateriaaliksi.

Kenraaliharjoituksissa kävimme messun läpimenon, jossa oli mukana liturgi, kanttori, soittajat ja laulajat. Myös äänentoiston ja taltioinnin toiminta varmistettiin etukäteen.

Soitinyhtyeen ammattimainen musisointi, kuoron puhdas ja nuoruuden raikas sointi, onnistunut äänentoisto, ammattimaiset papit ja hyvä organisointi, loivat hyvät puitteet onnistuneelle messulle. Seurakunta osallistui innokkaasti laulamiseen ja rukousjaksoon. Tunnelma oli lämmin ja vapautunut, myöskin osittain harras. Saimme paljon kiitosta erilaisesta, lämminhenkisestä, musiikkipitoisesta messusta jo paikan päällä, sosiaalisessa mediassa ja vieläpä paikallisen lehden palstalla. Turhaan pelkäsin jäyhän kymenlaaksolais-hämäläisen seurakunnan reaktiota erilaiseen messuun. Kaikki olivat saman asian äärellä kiittämässä ja ylistämässä Jumalaa, sekä pyytämässä syntejämme anteeksi, kuulemassa Jumalan sanaa.

4.4 Havaintoja ja yhteenveto Tuomasmessusta

Tutkin opinnäytetyössäni kanttorin osuutta Tuomasmessuun. Halusin selvittää, miten kanttorit

työstävät messua etukäteen, mistä löytyy materiaali ja esiintyjä sekä kuinka paljon kanttori joutuu itse sovittamaan ja säveltämään musiikkia messua varten ja mitä muita taitoja tarvitaan. Kerron tässä nyt omista havainnoistani Tuomasmessun jälkeen.

Musiikkiohjelmiston tulee olla monipuolinen, traditionaalisista virsistä gospelmusiikkiin. Lauluvalinnoissa kannattaa ottaa mukaan paljon tunnettuja lauluja, varsinkin, jos jumalanpalvelustyyppi on seurakunnalle vieras. Laulusovituksien ja säestyksen tulee olla tarpeeksi yksinkertaisia ja mukaansatempaavia, että Tuomasmessun idea yhteisestä musisoinnista seurakunnan kanssa toteutuu. Tilaa täytyy antaa sekä kuuntelemiselle ja rauhoittumiselle että yhteismusisoinnille.

Seurakunnan musiikkiesitykset tehdään yleensä nopealla aikataululla ja vähillä harjoituksilla, koska joka sunnuntai on kuitenkin uusi erilainen tapahtuma. Näin ollen harjoitusaikaa jää vain vähän. Kanttorin tulisi huomioida tämä asia sovituksia ja materiaalia valitessaan. Minun kokemuksessani tilanne oli erilainen. Käytössäni oli lauluyhtye ja bändi, jossa esiintyjät olivat musiikin opiskelijoita tai musiikin ammattilaisia. Minulla oli myös runsaasti aikaa työstää messua, valita materiaalia ja valmistaa sitä itse.

Klassisen koulutuksen saaneena huomaan keskittyväni liian paljon pikkutarkkuuksiin, esimerkiksi sävelpuhtauden ja nuotinnuksen suhteen. Kuoron ja bändin johtamiseen olisin voinut keskittyä enemmän. Olen johtanut kuoroa ainoastaan kuoronjohdon tunneilla. Ohjelmisto on ollut etupäässä klassista musiikkia. Onkin täysin erilaista johtaa bändiä, kuoroa ja seurakuntaa yhtä aikaa. Tämä asia kannattaa huomioida. Huomasin myös, että kanttorille erittäin tärkeä ominaisuus on hyvä organisointikyky. Tärkeää on osata toimia esiintyjille ikään kuin työnjohtajana, antaa informaatio suoraan ja selkeästi.

Äänentoiston kanttorin on todella paneuduttava, jos kokemusta ei ole. Käytännön perusasiat, esimerkiksi jo pelkästään mikrofonien oikea asettelu vaativat tottumattomalta perehtymistä. Äänentoiston suunnittelu on myös olennainen osa työprosessia. Taitavasti rakennettuna äänentoistoa ei huomaa juuri lainkaan. Sointi on pehmeä ja miellyttävä sekä tukee seurakuntalaisten laulua. Tässä on ainakin itselleni oppimisen ja lisäkoulutuksen paikka. Isommissa seurakunnissa tai seurakuntayhtymissä, jossa on isommat resurssit, vapaaehtoisten

määrä on suuri, sekä verkosto laaja, saadaan paikalle äänentoistoalaan perehtynyt henkilö tai jopa ammattilainen. Näin ollen se ei jää kanttorin harteille.

Nykyään useassa seurakunassa taltioidaan jumalanpalveluksia. Esimerkiksi Helsingin Mikael Agricolan kirkon Tuomasmessusta on nähtävissä joka sunnuntai YouTube-video. Taltiointi on varmasti tulevaisuudessa merkittävä taito myös kanttorille.

5 KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET

Kyselytutkimuksessani pyrin kartoittamaan miten kanttorit kokevat Tuomasmessun ja kuinka he työstävät sitä. Lähetin seitsemälle virassa olevalle kanttorille sähköpostitse viisi kysymystä. Jokainen heistä vastasi kyselyyni. Yritin saada tietoa mahdollisimman laaja-alaisesti valitsemalla kyselyyni ison seurakuntayhtymien kanttoreita sekä pienen maalais seurakunnan kanttoreita. Mukana on kokeneita kanttoreita, joiden työkokemus on kymmenestä vuodesta melkein neljäänkymmeneen vuoteen sekä muutama vastavalmistunut kanttori. Näin näkökulmassa ovat mukana kokemus, erilaiset resurssit sekä tuoreus.

Muutamasta isosta seurakuntayhtymästä sain tietoa, että Tuomasmessun hoitavat seurakunnan ulkopuoliset muusikot ja toisessa Tuomasyhteisön omat muusikot. Kyselyssäni tutkin nimenomaan kanttorin suhdetta Tuomasmessuun, joten en ottanut kyselyyni mukaan ulkopuolisia muusikoita tai Tuomasyhteisön muusikoita. Kyselyyni vastanneista henkilöistä käytän numeroita 1–7.

Miten koet kanttorina muuttuvan jumalanpalvelusmusiikin, kuten nykyisin suosittu erityismessut, esimerkiksi Tuomasmessun?

Neljä kyselyyni vastanneista suhtautui erittäin myönteisesti erityismessuihin ja Tuomasmessuun (1, 4, 6, 7). Lisäksi kolme kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että erityismessut ovat erittäin tervetulleita perinteisen messun rinnalle, koska ne vähentävät kirkonmenojen jäykkyyttä sekä rikastuttavat monipuolisuudellaan nykyistä jumalanpalveluselämää (2, 4, 7). Lisäksi yhden haastateltavan mielestä kaikki yritykset saada jämähtäneestä messuperinteestä kiinnostava tapahtuma ovat erittäin tervetulleita (1). Kaksi haastateltavista mainitsi pitävänsä siitä, että messussa puhutaan nykyaikaista ymmärrettävää kieltä ja että se on tässä päivässä kiinni (2, 7). Yksi vastaajista koki Tuomasmessun erittäin työteliäänä ja raskaana kanttorille, koska se täytyy valmistaa täysin eri tavoin kuin perinteinen messu. Sen vuoksi hän ei ole kovinkaan innostunut toimimaan Tuomasmessussa (5). Yhden vastaajan mielestä jumalanpalvelusrakenne ei ole muuttunut uusien messujen myötä. Tekijät ovat vain tuoneet oman aikansa äänen uusiin messuihin (3). Vastaajista yksi otti esiin myös sen, että on hyvä, että perinteiselle aamumessulle on vaihtoehtoja. Ihmiset ovat erilaisissa elämäntilanteissa ja haluavat tulla kirkkoon eri kellonaikoina. Lisäksi hänestä on hyvä, että eri messuissa on erilaisia musiikkityylejä, joista jokainen voi etsiä itselleen parhaiten sopivan ja koskettavan (4).

Kuinka usein Tuomasmessu toteutuu seurakunnassasi tai kuinka usein olet ollut toimittamassa sitä?

Viisi kanttoreista vastasi Tuomasmessun toteutuvan kerran kuukaudessa (1, 2, 3, 4, 6). Mukana heistä kanttorina jokaisessa Tuomasmessussa on kaksi (1, 6). Kolme kanttoreista on mukana satunnaisesti noin pari kertaa vuodessa (2, 3, 4). Yhden kanttorin seurakunnassa Tuomasmessu on kerran vuodessa ja hän on aina mukana siinä (7). Yhden kyselyyn vastanneen seurakunnassa Tuomasmessu toteutuu harvoin ja joku muu kuin seurakunnan kanttori vastaa Tuomas messusta (5).

Miten työstät Tuomasmessua ja mitä erityisjärjestelyitä se sinulta vaatii?

Kuudella kanttorilla oli olemassa vakituinen lauluyhtye, joka voi toimia Tuomaskuorona. (1, 2, 3, 4, 6, 7). Kolmella kanttorilla on myös vakituiset muusikot, jotka toteuttavat Tuomasmessun. Tosin kokoonpano voi vähän vaihdella (1, 4, 6). Kaksi kanttoria kertoi keräävänsä muusikot muualta Tuomasmessua varten (2, 7). Neljä kanttoria kertoi valitsevansa laulut ja sovitukset itse (1, 2, 3, 7). Yksi kanttoreista kertoi valitsevansa materiaalin yhdessä papin ja nuoriso-ohjaajan kanssa, joka toimii aktiivisesti muusikkona Tuomasmessussa (6). Kuusi kyselyyn osallistunutta kertoi organisoivansa Tuomasmessun musiikin (1, 2, 3, 4, 6) ja viisi seitsemästä kanttorista oli aina itse mukana myös soittamassa ja laulamassa (1, 2, 3, 4, 7). Kaksi kanttoreista sanoi harjoittavansa esitystä esityspäivänä (1, 6). Yksi kanttoreista sanoi harjoittavansa messua muutamia kertoja parin viikon aikana (4).

Sävellätkö ja sovitatko itse paljon musiikkia Tuomasmessua varten?

Kaksi seitsemästä kanttorista tekee sovituksia (2, 3). Neljä haastateltavaa kertoi, että soittajat ovat niin ammattitaitoisia, ettei mitään erityisiä sovituksia tarvitse tehdä. Harjoituksissa katsotaan kappaleitten koordinaatit, alkusoitot ja välisoitot sekä säestystyyli (1, 4, 6, 7). Kukaan vastaajista ei kertonut säveltävänsä musiikkia varsinaisesti Tuomasmessuun.

Onko itselläsi tekniset ja taidolliset valmiudet Tuomasmessun äänentoiston toteuttamiseen?

Kolmen haastateltavan kanttorin seurakunnassa äänentoiston hoitaa joku muu kuin kanttori. (1, 3, 4). Kahdessa seurakunnassa messu hoidetaan akustisesti (6, 7). Kaksi haastateltavaa kertoi itsellään olevan riittävät taidot äänentoiston toteuttamiseen tarvittaessa (1, 3). Viisi kanttoreista kertoi, ettei heillä ole taitoa eikä kokemusta äänentoistoon liittyvissä asioissa. (1, 2, 4, 5, 7).

Koetko lisäkoulutuksen tarpeelliseksi ja jos koet, niin mitkä osa-alueet vaativat eniten perehtymistä?

Kaksi kyselyyn vastannutta kanttoria kokee tarpeelliseksi saada äänentoiston toteuttamiseen lisäkoulutusta (2, 4). Yksi kanttoreista toivoisi bändisoittimien hallintaan lisäkoulutusta (7). Yksi kyselyyn osallistuneista haluaisi opiskella vapaata säestystä ja sointumerkeistä soittamista lisää, koska kokee, että opiskeluaikana 1970-luvulla tällaiseen ei kiinnitetty ollenkaan huomiota (5). Yksi haastatelluista on sitä mieltä, ettei kanttorin tarvitse osatakaan kaikkea. Isossa seurakuntayhtymässä on monenlaisia ihmisiä työssä ja jokaisella on omat vahvuutensa. Yhdessä toimien saadaan aikaan hyvä lopputulos (6). Yksi kanttoreista on ammatiltaan myös musiikinopettaja sekä toiminut muusikkona erilaisissa yhtyeissä. Nämä taidot auttavat häntä myös Tuomasmessun musiikin hoitamisessa (1). Yksi kyselyyn vastanneista kokee, että on saanut Sibelius-Akatemiasta hyvät valmiudet niin bändisoittamiseen kuin Tuomasmessun toteuttamiseen (2). Yksi kanttoreista vastasi kysymykseen yleisellä tasolla. Tuomasmessun musiikin pitää olla ajan hengen mukaista. Tämä vaatii vetäjältä ja muusikoilta hyvää tyyliä ja osaamista. Kirkkomusiikoiden koulutuksessa tulee kiinnittää riittävästi huomiota myös gospelmusiikin taitojen kartuttamiseen. Myös jo valmiin materiaalin saattaminen yhteiseen käyttöön helpottaisi musiikista vastaavien taakkaa ja toisi vaihtelua (3).

Näyttää siltä, että useimmat haastattelemistani kanttoreista pitävät Tuomasmessun tuomasta vaihtelusta ja rikkaista erilaisista musiikkityyleistä ja niiden toteuttamisesta sekä siitä, että messut vastaavat monipuolisesti seurakuntalaisten tarpeisiin. Kyselyssä ilmeni myös, että Tuomasmessun kaltainen musiikki ei ole uutta Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa, vaan sitä on ollut jo 1960-luvulta lähtien, kun Lasse Mårtenson teki rajoja rikkovan jazzmessun *Voiko sen sanoa toisinkin*.

Tuomasmessu näyttäisi olevan vakiintunut käytäntö Suomen evankelisluterilaisen kirkon piirissä. Suuremmissa seurakunnissa ja seurakuntayhtymissä sitä esiintyy noin kerran kuukaudessa ja pienemmissä seurakunnissa vähintään kerran vuodessa. Kaikissa seurakunnissa kuitenkin kanttori ei ole automaattisesti Tuomasmessun vetäjä eikä organisaattori, vaan ulkopuoliset muusikot ja tahot hoitavat sen. Helsingin Mikael Agricolan kirkossa Tuomasmessua vietetään joka sunnuntai. Messujen taltiointeja voidaan katsella ja kuunnella YouTubesta.

Tuomasmessu näyttää tuovan kanttoreille hieman enemmän työtä ja organisointia kuin perinteinen messu. Kappaleiden valinnat, esiintymisryhmien ja solistien valinnat sekä harjoituttaminen vievät

aikaa. Monissa seurakunnissa, joissa on monta kanttoria, Tuomasmessuvuoro on noin kaksi kertaa vuodessa, ja joissakin seurakunnissa Tuomasmessu on aina jonkin tietyn kanttorin vastuulla.

Gospel-musiikki on saanut jalansijaa Suomen kirkoissa, ja kyselyn perusteella kanttoreiden ammattitaito tuntuu riittävän siihen. Kevyen musiikin tuntemuksesta sekä muista musiikkialan ammattitutkinnoista, kuten musiikin opettajan koulutuksesta, on eittämättä hyötyä kanttorille muun muassa sovittamisessa ja bändisoittimien tuntemuksessa. Edelleen kirkkomusiikin koulutuksessa gospelmusiikin osuus jää vähäiselle harjoittelulle lukuun ottamatta Taideyliopiston Sibelius-Akatemian kirkkomusiikin koulutusta. Siellä Tuomasmessua harjoitellaan Mikael Agricolan kirkossa Inna Vintturin johdolla. Myös kanttoreiden bändikoulutus kuuluu opintoihin Sibelius-Akatemiassa.

Useissa seurakunnissa äänentoiston hoitaa joku muu kuin kanttori. Jossakin seurakunnissa suntiot on koulutettu tähän tehtävään, ja joissakin sen hoitaa joku ulkopuolinen taho, tai messu tehdään akustisesti. Vain muutama kanttori sanoi kyselyssäni hallitsevansa äänentoiston toteuttamisen messussa. Moni kyselyyn osallistunut kanttori toivoi nimenomaan lisäkoulutusta äänentoistoon liittyvissä asioissa.

6 POHDINTA

Aihe opinnäytetyöhöni syntyi sekä käytännön tarpeesta että mielenkiinnosta ja opinhalusta tutustua traditionaalisen kirkkomusiikin ohella gospel-painotteiseen musiikkityyliin. Vaikka koulutukseni kirkkomusiikkiosastolla onkin tähdännyt enimmäkseen perinteiseen kirkkomusiikkiin, Tuomasmessun musiikin valmistaminen jumalanpalvelukseen oli erittäin opettavainen, luova ja miellyttävä prosessi. Kanttorin tulee nykyisin hallita useita erilaisia musiikkityylejä ja tutkimisen arvoista oli miten kanttorin aika, taidot ja resurssit riittävät kaikkeen tähän. Mielenkiintoista on se, että suurin osa kyselytutkimukseen vastanneista kanttoreista suhtautuvat Tuomasmessuun erittäin positiivisesti ja pitävät hyvänä asiana, että seurakuntalaisilla on nykyisin valinnan varaa jumalanpalveluksen ja jumalanpalvelusmusiikin suhteen. Monilla kyselytutkimukseeni vastanneista on kokemusta kevyen musiikin tekemisestä tai lisäksi muu musiikinalan tutkinto, joka auttaa valmistautuessa Tuomasmessuun. Nykyään esimerkiksi Sibelius-Akatemiassa kirkkomuusikoille annetaan erittäin kattava koulutus sekä traditionaaliseen kirkkomusiikkiin että gospel-musiikkiin. Lisäkoulutusta toivotaan tutkimukseni mukaan äänentoistoon ja bändisoittimien tuntemukseen. Näyttää kuitenkin siltä, että erityismessut ovat erittäin tervetulleita perinteisen messun rinnalle, koska ne vähentävät kirkonmenojen jäykkyyttä sekä rikastuttavat monipuolisuudellaan nykyistä jumalanpalveluselämää. Jo valmiiden materiaalien, kuten aiheeseen sopivien sävellysten ja sovitusten saattaminen yhteiseen käyttöön olisi hyödyllistä ja mielekästä.

Evankelisluterilaisen kirkon musiikki on muutosten kourissa. Siitä kertoo nykyiseen käytössä olevaan virsikirjaan tehty lisäliite, joka otettiin käyttöön seurakunnissa adventtina 2016. Työryhmän mukaan virsikirjan liiteosa on monikulttuurinen. Näkökulmana on ollut ottaa mukaan a) ulkomaisia lauluja muun muassa Afrikan eri kielillä, saameksi, arabiaksi ja hebreaksi b) kotimaisia lauluja, jotka ovat lunastaneet jo paikkansa ihmisten sydämissä ja c) uusia tuntemattomia lauluja. (Kirkon tiedotuskeskus 2016, viitattu 14.11.2016). Koko virsikirja uudistuu varmasti reilun kymmenen vuoden kuluttua, ja sitä silmällä pitäen on nyt hyvä aika hankkia kokemusta uusista virsistä ja nähdä, mitkä liiteosan lauluista vakiintuvat käyttöön. Nykyinen virsikirjamme on ilmestynyt vuonna 1986. Maailma oli aika erilainen paikka 1980-luvun puolivälissä kuin nyt 2010-luvulla. Ihmisten suhtautuminen uskontoon, uskoon, kirkkoon sekä Jumalaan ja pyhän kohtaamiseen on erilaista. Ihmisten tarpeet hengellisellä puolellakin ovat erilaisia kuin silloin. On tärkeää, että kirkko on mukana tässä kehityksessä puheissaan, teksteissään kuin myös musiikissa ja lauluissaan.

Erityismessujen suosio kasvaa. Kanttorin näkökulmasta se eittämättömästi johtaa siihen, että kirkkomuusikolta vaaditaan entistä enemmän tietoa, taitoa, hyvää tyyliä ja aikaa toteuttaa uusia musiikkityylejä sekä opiskella niitä. Enää ei riitä pelkästään hyvä perinteinen urkujen ja pianon soiton taito tai kirkkokuoron johtaminen. Tarvitaan perehtymistä erilaisiin musiikkityyleihin perinteisestä kirkkomusiikista gospeliin. Lisäksi tietotekniikkaan ja nuotinkirjoitusohjelmiin tutustuminen ja opettelu ovat kanttorin nykypäivää. Bändisoittimet, äänentoisto ja niiden hankkiminen kuuluvat myös nykyisin oleellisesti seurakunnan musiikkielämään, vaikka ne saattavatkin olla suhteellisen vieraita asioita ”peruskantoreille”. Kirkkomuskarit ja nuorten musiikkitoiminta antavat omat haasteensa. Myös pedagogista osaamista tarvitaan.

Miten kanttorin aikaresurssit riittävät kaikkeen, kun tämän lisäksi on ehdittävä ylläpitää ja kehittää omia instrumentti- sekä laulutaitoja? Perustyö eli kirkollisten toimitusten ja jumalanpalveluksien musiikin suunnittelu ja toteutuskin vievät aikaa. Onko seurakunnalla taloudellisia resursseja näin laajamittaisen toiminnan ylläpitoon?

Ongelma ei niinkään koske ison seurakunnan tai seurakuntayhtymän työntekijää, joissa kanttoreita on A-kanttorista C-kanttoriin ja joissa jokaisella on oma vastualueensa sekä vahvuutensa. Haasteellisia erityismessut ovat pienen maalaisseurakunnan kanttoreille, jotka työskentelevät yleensä ainoana kirkkomuusikkona seurakunnassa ja vastaavat koko seurakunnan musiikkielämästä.

Olen kanttoriopintojeni loppuvaiheessa. Sain pienestä maalaisseurakunnasta pyynnön tulla tekemään Tuomasmessua. Kyseisessä seurakunnassa ei ole aikaisemmin tehty Tuomasmessua, ja sekin asettaa jo tietynlaisia haasteita kanttoriopiskelijalle, mutta haasteet tuntuivat mielenkiintoisilta ja mukavilta. Hyvä organisointikyky oli tarpeen, kun alettiin etsiä Tuomaskuoron vapaaehtoisia laulajia ja soittajia. Musiikin sovittaminen jäi minun tehtäväkseni, koska pienellä joukolla ei esimerkiksi messukirjassa olevia valmiita neliäänisiä kuorosovituksia voi käyttää. Soitinyhtyeen soittajat ovat tasoltaan erilaisia, ja täytyy tarkoin miettiä, mitä soittimia ja millaisia sovituksia kannattaa käyttää seurakunnan laulujen säestykseen ja millaiset äänentoistomahdollisuudet ovat olemassa. Yhteisten harjoitteluajkojen löytäminen täytyy myös organisoida hyvin. Lauluja valittaessa tulee muistaa, etteivät kaikki laulut saa olla seurakunnalle uusia eivätkä sovitukset liian vaikeita. Mukana tulee olla myös perinteisiä virsiä.

Koulutukseni kirkkomusiikkiosastolla on ollut varsin monipuolista ja korkeatasoista ja tähdännyt lähinnä klassisen musiikin koulutukseen. Kevyemmän musiikin ja gospel-musiikin osuus on rajoittunut yhden viikonlopun mittaiseen gospel-kurssiin, jossa toteutettiin Tuomasmessu Kastellin kirkossa. Kurssilla ehdimme harjoitella valmiit kouluttajamme valitsemat ja sovittamat laulut sekä esittää ne itse Tuomasmessussa. Koko messun idea, organisointi ja valmistelut kuten sovittaminen sekä kuoron ja soitinyhtyeen harjoittaminen jäivät pois. Kokonaiskuva messun toteutuksesta kanttorin näkökulmasta ei siis ollut kovin laaja-alainen ja kattava.

Koulutuksessa ei mielestäni ole myöskään riittävästi keskitytty bändisoittimien tuntemukseen, vapaaseen säestykseen ja sovittamiseen, jotka ovat tärkeitä työkaluja nykypäivän kirkkomuusikolle. Itselleni on ollut paljon hyötyä aikaisemmasta musiikinteorian opettajan koulutuksesta sekä harrastepohjaisesta kevyen musiikin tekemisestä.

Kaikkea ei kuitenkaan voida valmiiksi opettaa, ja vanha sanonta "työ tekijäänsä neuvoo" pitää varmasti tässäkin tapauksessa paikkansa. Aika ja taloudelliset resurssit ovat vain hidasteita taiteen tekemisessä.

LÄHTEET

Berthier, J. & Schutz- Marsauch, R. 1982. Vietä juhlaa Jumalan kanssa. Suom. A-M. Raittila. Helsinki: Kirjapaja.

Evangelisluterilaisen kirkon verkkopalvelu. Jumalanpalvelus ja musiikki. Viitattu 4.11.2016.

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=ContentCABE0>

Evangelisluterilaisen kirkon verkkopalvelu. Uusi evl.fi. julkaistaan 23.11.2016. Viitattu 30.12.2016.

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content39D285>

Halonen, K. 2011. Innostaja Anna-Maija Raittila. Vantaan Lauri. Viitattu 14.11.2013.

<http://www.valomerkki.fi/vantaan-lauri/vantaan-lauri-arkisto/innostaja-anna-maija-raittila>

Joensuu, M. 1993. Sielunhoito. Teoksessa H. Kotila (toim.) Tuomasmessu-uskon juhla. Helsinki: Kirjapaja, 103–107.

Jumalanpalveluksen opas: palvelkaa Herraa iloiten 2009. 3.uudistettu painos. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:9. Helsinki: Kirkkohallitus. Jumalanpalveluselämä ja musiikkitoiminta.

Kerola, P. & Laaksonen, P. 1991. Johdanto. Teoksessa. Kerola, P. & Laaksonen, P. (toim.)

Tuomaslauluja. Helsinki: Kirjapaja.

Laaksonen, P. 1997. Messulauluja. Helsinki: Kirjapaja.

Laaksonen, P. 1993. Tuomasmusiikki. Teoksessa H. Kotila (toim.) Tuomasmessu-uskon juhla.

Helsinki: Kirjapaja, 42–51.

Laaksonen, P. 1997. Messulauluja. Helsinki: Kirjapaja, esipuhe.

Mäkeläinen H 2008. Osallistumiseen kannustava messu: Tampereen Tuomasmessu vuosina 2002-2007. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. Viitattu 14.11.2016.
[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/B148BBC0C4135C16C2257E2E0012D49C/\\$FILE/15_makelainen.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/B148BBC0C4135C16C2257E2E0012D49C/$FILE/15_makelainen.pdf)

Raamattu 2007. Joh.14: 5–7. Helsinki: Suomen Pipliaseura.

Raittila, A-M 1993. Yhteinen rukous. Teoksessa H. Kotila (toim.) Tuomasmessu-uskon juhla. Helsinki: Kirjapaja, 74–80.

Raittila, A-M 1996. Taizén-lauluja ja rukouksia. Helsinki: Kirjapaja.

Ruokanen, M 1993. Miten Tuomasmessu syntyi? Teoksessa H. Kotila (toim.) Tuomasmessu-uskon juhla. Helsinki: Kirjapaja, 11–24.

Schutz-Marsauch, R. 2006. Missä rakkaus, siellä Jumala. Suom. L. Yli-Kovero. Helsinki: Kirjapaja.

Sommar, H. 2014. Hiljaisuuden lähettiläs Anna-Maija Raittila. YLE Elävä arkisto. Viitattu 14.11.2016.
<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/10/18/hiljaisuuden-lahettilas-anna-maija-raittila>

Suomen Liikemiesten lähetysliitto ry. Tuomasmessu. Viitattu 13.11.2016.
<http://missionmen.fi/tuomasmessu/>

Taizén-yhteisö 2005. Rukouslauluja. Helsinki: Kirjapaja, esipuhe.

Taizén-yhteisö. 2012. Lauluja. Helsinki: Kirjapaja, esipuhe.

Taizén-yhteisö. Ystävyiden ketju. 13.8.2012. Viitattu 14.11.2016.
http://www.taize.fr/fi_article14202.html

Tuomasyhteisö. Mikä Tuomasmessu on. xbViitattu 14.11.2016.

<http://www.tuomasmessu.fi/mika-tuomasmessu-on/>

Valomerkki 2006. Tuomasmessu sai uuden laulukirjan. Kirkko ja kaupunki. Viitattu 14.11.2016.

<http://www.valomerkki.fi/kirkko-ja-kaupunki/kirkko-ja-kaupunki-arkisto/4097>

TUOMASMESSU IITIN KIRKOSSA

16.10.2016 KLO 17.00

Liturgi Henna Huppunen

Saarnaaja Mirva Lehtinen

Seurakuntamestari Tiina Klemola

Lahden konservatorion Tuomaslaulajat

Janni Halme, Elina Kauhanen, Aino Lampinen, Saula Baski, Aino Tikkanen ja Saku Liimatainen

Vanamonrinteen gospelyhtye

Elina Lampinen, huilu

Iida Niemi, piano, laulu

Janne Aalto, lyömäsoittimet, laulu

Teuvo Lampinen, basso, laulu

Ilmari Niemi, rummut, laulu

Sovitukset, kuoronjohto, piano ja soolot, Tiina Lampinen

Tuomasmessun musiikillinen toteutus on osa Tiina Lampisen opinnäytetyötä Oulun ammattikorkeakoulussa.

Liturgiat: Petri Laaksonen

Katumushymni: Jacques Berthier

Pyhä: Per Harling,

Jumalan karitsa: Matti Rantatalo

Uskontunnustus

Tiina Lampinen

Soprano
Alto

Tenor
Bass

Piano

6

S,A

T,B

Pno.

Us - kon i - sään Ju - ma - laan, Luo - jaan -

tai - vaan. Us - kon I - sään Ju - ma - laan Luo - jaan maan.

Uskontunnustus

26

S,A

T,B

Pno.

Us - kon yh - teen Ju - ma - laan, kol - mi - yh - seen.

31

S,A

T,B

Pno.

I - sään, Poi. kaan ai - no - aan ja Hen - keen i - kui - seen.

Sallikaa lasten

Tiina Lampinen

§

Flute

Piano

mp

7

Fl.

ad libitum dolce

Pno.

ad libitum *p*

12

Fl.

Pno.

mf

Fl. *mf*

Pno.

Fl.

Pno. *mp* *p* *pp*